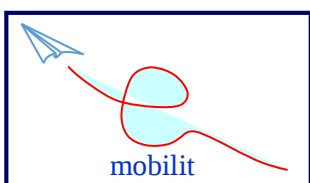

KIS SEBESSÉGŰ REPÜLŐGÉP ELŐZETES TELJESÍTMÉNY SZÁMÍTÁSA

HALLGATÓK ÁLTAL SZERKESZTETT ANYAG - 2018

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOM

1	Léggöri jellemzők számítása	4
1.1	Lineárisan változó hőmérsékletű légréteg	5
1.2	Izotermikus légréteg.....	5
1.3	Hangsebesség és Mach-szám	6
2	Repülőgép sebessége, sebesség mérése.....	6
3	Teljesítmény Számításhoz szükséges bemenő adatok	8
4	VÍZSZINTES REPÜLÉS JELLEMZŐI	9
4.1	A repülési súly hatása a szükséges teljesítmény görbékre.....	15
4.2	Rendelkezésre álló teljesítmény.....	16
5	AZ EMELKEDÉS JELLEMZŐI	17
5.1	Pályaszög, emelkedési gradiens	17
5.2	Emelkedési sebesség, csúcsmagasság.....	18
5.3	Emelkedési idő.....	23
6	Siklórepülés - Sebességi poláris.....	25
6.1	Siklás pályaszöge	25
6.2	Siklás süllyedési sebessége.....	26
6.3	Siklás sebességi polárisa.....	27
7	Nevezetes sebességek.....	28
7.1	Átesési és minimális repülési sebesség	28
7.2	Gazdaságos repülési sebesség.....	29
7.3	Optimális repülési sebesség	29
7.4	Maximális repülési sebesség	30
7.5	Maximális emelkedési pályaszöget biztosító sebesség.....	30
7.6	Maximális emelkedési sebességet biztosító sebesség.....	31
7.7	Nevezetes sebességek ábrázolása.....	31
8	Források.....	33

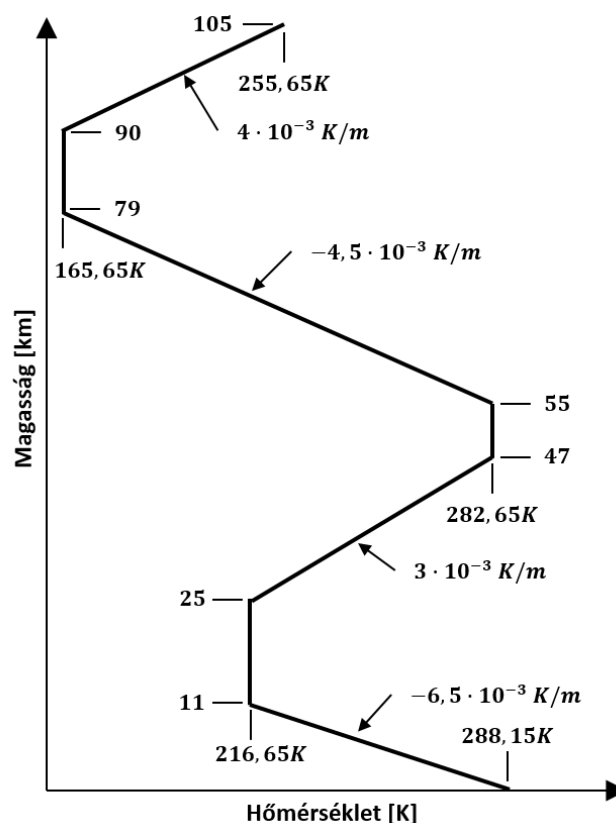

1. BEVEZETÉS

A dokumentum a repülőgépek előzetes tervezése során felmerülő, a repülőgépek teljesítmény számításával kapcsolatos számítási módszereket ismerteti. A Vasúti Járművek, Repülőgépek és Hajók Tanszéken nem található a repülőgépek teljesítményszámítási módszereit összefoglaló kiadvány. Ez a dokumentum a Repülésmechanika című tantárgy évtizedek alatt kialakított házi feladatában végrehajtott számítási eljárások alapján készült el az egyetemi hallgatók által készített segédlet felhasználásával.

2. LÉGKÖRI JELLEMZŐK SZÁMÍTÁSA

A repülőgépek teljesítmény számítását az ICAO egyezményes légkör jellemzőinek felhasználásával kell végrehajtani. A nemzetközi egyezményes légkör hőmérséklet és magasság alapján lineárisan változó (csökkenő, vagy növekvő), valamint izotermikus rétegekre bontható.

1. ábra Egyezményes légkör magasság – hőmérséklet felosztása [forrás: saját]

A légköri jellemzők számítását a tengerszinttől felfelé haladva kell elvégezni az adott légréteg hőmérséklet – magasság jellemzőinek megfelelően. A nemzetközi egyezményes légkör tengerszinti jellemzői:

Hőmérséklet	T_0	288,15 K
Nyomás	p_0	101325 Pa
Sűrűség	ρ_0	1,225 kg/m ³

2.1 Lineárisan változó hőmérsékletű légréteg

Lineárisan változó hőmérsékletű légréteg esetén a h magasságban a hőmérséklet

$$T = T_0 + a(h - h_0)$$

Ahol

- a - hőmérsékleti gradiens:

$$a = \frac{dT}{dh} \left[\frac{K}{m} \right]$$

- h – a repülési a magasság méterben

Légköri nyomás h magasságban:

$$p = p_0 \cdot \left(1 + \frac{a}{T_0} \cdot h \right)^{-\frac{g_0}{aR}}$$

Ahol:

- R – levegő gázállandója 287 J/kgK
- g_0 – gravitációs térerősség 9,81 m/s²

Légköri sűrűség h magasságban:

$$\frac{\rho}{\rho_0} = \left(\frac{T}{T_0} \right)^{-\frac{g_0}{aR} - 1}$$

2.2 Izotermikus légréteg

Izotermikus légréteg esetén a h magasságban érvényes hőmérséklet azonos a légréteg alsó határának léghőmérsékletével.

$$T = T_1$$

Nyomás h magasságban:

$$p = p_1 \cdot e^{-\frac{g_0}{RT}(h-h_1)}$$

Légköri sűrűség h magasságban:

$$\rho = \rho_1 \cdot e^{-\frac{g_0}{RT}(h-h_1)}$$

2.3 Hangsebesség és Mach-szám

Hangsebesség meghatározását a repülési magasságnak megfelelő Nemzetközi Egyezményes Atmoszféra hőmérsékletének függvényében lehet megtenni.

$$a_H = \sqrt{\kappa \cdot R \cdot T}$$

Ahol

- κ – levegő adiabatikus kitevője, melynek értéke 1,4

A repülési Mach-szám meghatározásához a repülőgép levegőhöz viszonyított valódi sebességét kell felhasználni.

$$M = \frac{V_{TAS}}{a_h}$$

A gyakorlati számítások során a légköri jellemzők meghatározása történhet a fenti összefüggések alkalmazásán túl táblázatok és online kalkulátorok segítségével is, azonban ezek megbízhatóságáról a felhasználásuk során meg kell győződni.

3. REPÜLŐGÉP SEBESSÉGE, SEBESSÉG MÉRÉSE

A repülőgépek alapvető teljesítmény jellemzőinek meghatározása során a standard légköri jellemzők mellett azzal a feltételezéssel élünk, hogy a légtömeg amiben a repülőgép mozog, áll, tehát a szél sebessége minden magasságon azonosan nulla. A szél hatását későbbi, már a repülőgép felhasználói által alkalmazott számítások során szokás figyelembe venni.

Repülőgépek esetében az alábbi sebességeket különböztetjük meg a mérésük valamint meghatározásuk módja alapján:

- műszer szerinti sebesség (indicated airspeed - IAS)
- kalibrált sebesség (calibrated airspeed – CAS)
- ekvivalens sebesség (equivalent airspeed - EAS)
- valós légsebesség (true airspeed - TAS)
- föld feletti sebesség (ground speed - GS)

A teljesítményjellemzők meghatározásához a fenti felsorolásból az utolsó 4 (CAS, EAS, TAS, GS) jelenik meg a számítások során.

A nyugvó légtömegben történő repülés feltétele miatt a repülőgép földhöz képesti, föld feletti sebessége azonos a repülőgép nyugvó levegőhöz képesti sebességével.

$$V_{TAS} = V_{GS}$$

Kis sebességű, vagy mérsékelt sebesség tartományban repülő gépek esetében ($M \leq 0,3 \div 0,5$) a levegő összenyomhatóságát sem kell figyelembe venni, annak elhanyagolhatóan kicsi mértéke miatt. Ezzel a feltételezéssel élve jutunk el a következő egyszerűsítéshez.

$$V_{CAS} = V_{EAS}$$

A repülőgépek sebességmérő rendszerének működési elvéből fakadóan a sebesség mérő rendszer valójában nem a repülőgép sebességét, hanem a repülőgép környezetében áramló levegő dinamikus nyomását méri, melyből következtetünk a repülőgép sebességére.

$$q = \frac{\rho}{2} \cdot V^2$$

Azonban a dinamikus nyomás és a sebesség közötti kapcsolatot jelentősen befolyásolja a pitot-csőben található levegő sűrűsége, ami még standard légkör esetén is változik a repülési magassággal, így a dinamikus nyomás és a sebesség közötti kapcsolat más jellemzőktől is függ. A sebességmérő kalibrálása során a standard atmoszféra 0 méteres magasságának megfelelő légköri jellemzőket használnak, amiből egyenesen következik, hogy ideális sebességmérő műszer esetén is a műszer által kijelzett sebesség csak akkor egyezik meg a valódi légsebességgel, ha a repülőgép a standard légkör 0 méterével azonos környezeti jellemzőkkel repül. A valós légsebesség és az ekvivalens sebesség közötti kapcsolatot tehát abból a feltételezésből kapjuk, hogy a valós körülmények között repülő repülőgépen mérhető

dinamikus nyomás, milyen standard légkör 0 méterén történő repülési sebességgel kapható dinamikus nyomással azonos értékű.

$$q_0 = q_h$$

$$\frac{\rho_0}{2} \cdot V_{EAS}^2 = \frac{\rho_H}{2} \cdot V_{TAS}^2$$

$$V_{TAS} = V_{EAS} \cdot \sqrt{\frac{\rho_0}{\rho_H}} = V_{EAS} \cdot \frac{1}{\sqrt{\Delta_H}}$$

Ahol:

- Δ_H – sűrűség viszony, a repülési magasságon mért és a standard légkör 0 méterének megfelelő levegő sűrűség viszonya.

Az összefüggésből és annak definíciójából látható, hogy a valós légsebesség és az ekvivalens sebesség értékei azonosak, ha a repülőgép a standard atmoszféra 0 méterén repül.

A fenti egyszerűsítéseket felhasználva az alábbi, később felhasználásra kerülő összefüggésre jutunk

$$V_{TAS} = V_{CAS} \cdot \frac{1}{\sqrt{\Delta_H}}$$

4. TELJESÍTMÉNY SZÁMÍTÁSHOZ SZÜKSÉGES BEMENŐ ADATOK

A számítások elvégzéséhez szükséges a repülőgép becsült aerodinamikai jellemzőinek megléte a vizsgálat tárgyát képező különböző repülési konfigurációkra, ilyen konfiguráció például az utazórepülésben alkalmazott konfiguráció, amikor a repülőgép behúzott fékszárnyakkal, orrsegédszárnyakkal, valamint mozgatható futómű esetén behúzott futóművel repül. A fel és leszálló teljesítmény vizsgálatához azonban kieresztett futóművel és megfelelő mértékben nyitott fékszárnyal történő repülésnek megfelelő adatsorra van szükség.

A későbbi számítások során a repülőgép felhajtóerő (c_L) és ellenállás (c_D) tényező adatpárjaira támaszkodunk.

A bemenő adatokat függvény, vagy táblázatos formában tudjuk felhasználni. A számításhoz használható adatsor táblázatos formában a következőképpen nézhet ki (1. táblázat).

cL	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9	1	1.1	1.2	1.287
cD	0.34352	0.35452	0.037308	0.039975	0.043559	0.048235	0.054261	0.061999	0.071929	0.084666	0.10098	0.12181	0.144475

1. táblázat: Minta a bemenő adatok táblázatos formájára [saját]

Az adatsorral kapcsolatban fontos elvárás, hogy a lehetséges repülési állapotokat teljes terjedelmében lefedő állásszög tartományban rendelkezésre álljanak, kellően nagy lépésszámmal.

Bizonyos, főleg analitikus vagy számítógéppel végzett numerikus számítások során kényelmes megoldást jelent a felhajtóerő és ellenállás tényezők függvény formában történő felhasználása. Ilyen esetben jó közelítéssel használható a repülésmechanikában elfogadott közelítő összefüggés, mely a repülőgép polárisát parabolikus függvénnyel közelíti.

$$c_D = c_{D_0} + \frac{c_L^2}{\pi \cdot AR}$$

Ahol:

- c_{D_0} – a repülőgép ellenállás tényezője $c_L = 0$ esetén
- AR – a repülőgép szárnykarcsúsága. A pontosabb számításokhoz célszerű az effektív szárnykarcsúságot alkalmazni.

Ez a dokumentum nem foglalkozik a repülőgép hajtásrendszerének kiválasztásával, a motor + légcsavar együttes együttműködésének, és illesztésének problémáival, valamint annak módszertanával, ezért a teljesítmény számítások szempontjából erre is bemenő adatként tekintünk. A számításokhoz szükség van a hajtásrendszer által szolgáltatott vonóerő, valamint vonó teljesítmény, úgy nevezett rendelkezésre álló tolóerőre és teljesítmény re. Ezen jellemzők a repülőgép sebességének és repülési magasságának függvényében jelentősen változnak.

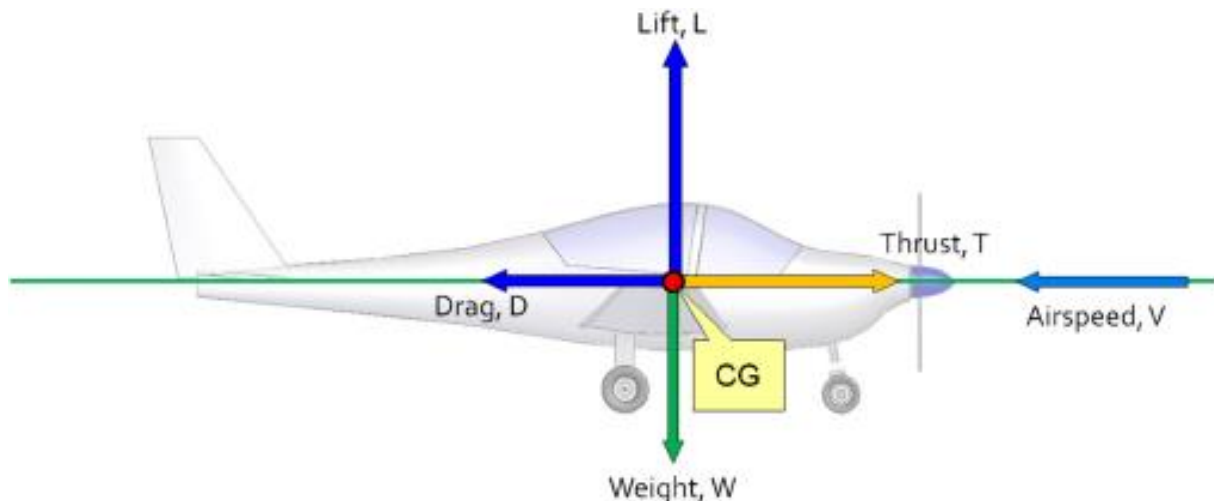
A bemenő adatokat az aerodinamikai jellemzőkhöz hasonlóan táblázatos adatok formájában, vagy függvényként megadva lehet a számítás során felhasználni.

5. VÍZSZINTES REPÜLÉS JELLEMZŐI

A repülőgépek utazó üzemmódjának jellemzésére a repülőgép repüléséhez szükséges tolóerő, valamint teljesítmény értékek sebesség függvényében történő meghatározása az elsődleges

szempont. Az így kapott tolóerő valamint teljesítmény görbék, más néven Penaud diagram segítségével határozhatjuk meg a különböző üzemeltetési körülményekhez tartozó optimális repülési helyzeteket és paramétereket, valamint bizonyos egyszerűsítéseket alkalmazva további nem a vízszintes utazó repüléshez tartozó jellemzőket is.

Vízszintes repülésről akkor beszélünk, ha állandó sebességen, állandó magasságban halad a repülőgép. Ezt szemlélteti az 1. ábra, ahol L - Lift - Felhajtóerő, T - Thrust - Tolóerő, v - Airspeed - Repülési sebesség, W - Weight - Repülési tömeg, D - Drag - Ellenállás erő, CG - Center of Gravity – tömegközéppont.

1. ábra: Vízszintes repülésben érvényes erőviszonyok [1]

A vízszintes repülés feltételei a következők, amelyek az ábráról is leolvashatók.

$$L = W$$

$$T = D$$

Vezessük be a repülőgép jósági számát (jelölése: K), melyre tudjuk, hogy igaz az alábbi összefüggés:

$$K = \frac{L}{D} = \frac{c_L \cdot \frac{\rho}{2} \cdot S \cdot v^2}{c_D \cdot \frac{\rho}{2} \cdot S \cdot v^2} = \frac{c_L}{c_D}$$

Ezeket az értékeket már ismerjük az aerodinamikai számításokból, így a feltétel egyenleteket célszerű olyan alakra hozni, hogy abban szerepelhessenek a számunkra ismert adatok.

$$K = \frac{L}{D} = \frac{W}{T}$$

Ebből következik tehát, hogy a számunkra szükséges tolóerő értéke a

$$T_{req} = \frac{W}{K}$$

egyenletből számítható.

Ahol:

- W – a repülőgép súlya vízszintes repülés közben. Ennek értéke elméletileg a maximális felszállósúly és az üres tömegből számított súly között változhat, bár érdemes megjegyezni, hogy a repülőgép üzemeltetésével kapcsolatos előírások ennél szűkebb mozgásteret biztosítanak a tömeg repülés közbeni változására.

A szükséges tolóerő összefüggéséből látható, hogy a repülőgép súlya és az adott állásöghöz tartozó jósaí szám a kisméretű repülőgépekre jellemző repülési magasság tartományban a magasságtól függetlennek tekinthető. A kiszámított K és T_{req} értékeket táblázatba foglalhatjuk. (2. táblázat).

cL	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9	1	1.1	1.2	1.287	
cD	0.034352	0.035452	0.037308	0.039975	0.043559	0.048235	0.054261	0.061999	0.071929	0.084666	0.10098	0.12181	0.144475	
K	2.911039	5.641431	8.041171	10.00625	11.47868	12.4391	12.90061	12.90343	12.51234	11.81112	10.89325	9.851408	8.908116	
Treq	11552.58	5961.254	4182.227	3360.898	2929.778	2703.572	2606.853	2606.283	2687.747	2847.318	3087.234	3413.725	3775.209	H=0m

2. táblázat: Mintha a számítás közbenső lépésének megjelenítésére

Ahhoz, hogy a szükséges tolóerőből szükséges teljesítményt számíthassunk, meg kell határozni a vízszintes repüléshez szükséges repülési sebességet. Ezt a vízszintes repülés erőegyensúlyából kiindulva tehetjük meg:

$$L = W = c_L \cdot \frac{\rho}{2} \cdot v^2 \cdot S$$

melyet v -re rendezve a következő összefüggést kapjuk:

$$v = \sqrt{\frac{2 \cdot W}{\rho \cdot c_L \cdot S}}$$

Az összefüggésből látható, hogy a vízszintes repülés erőegyensúlyának kielégítéséhez szükséges repülési sebesség már a repülési magasság függvénye, így a szükséges tolóerővel ellentétben ezt a számítást minden vizsgált repülési magasságon el kell végezni minden vizsgált felhajtóerő tényező és repülési súly értékre.

A kis C_L értékekkel történő vízszintes repüléshez olyan sebességértékek tartozhatnak, amelyek irreálisan nagy repülési sebességet eredményeznek. A számítás során erre nem kell különösebb gondot

fordítani, de érdemes tudni. Az irreálisan nagyra adódó sebességeket a kisméretű repülőgépek mérsékelt sebességen már letörő tolóerő valamint teljesítmény görbéi majd úgyis elérhetetlenné teszik.

A sebesség és a szükséges tolóerő ismeretében minden adott a vízszintes repülés fenntartásához szükséges teljesítmény kiszámításához, mely a szükséges tolóerő és a repülési sebesség szorzataként adódik:

$$P_{req} = T_{req} \cdot v$$

A dimenziók egyenlet a következőképpen néz ki:

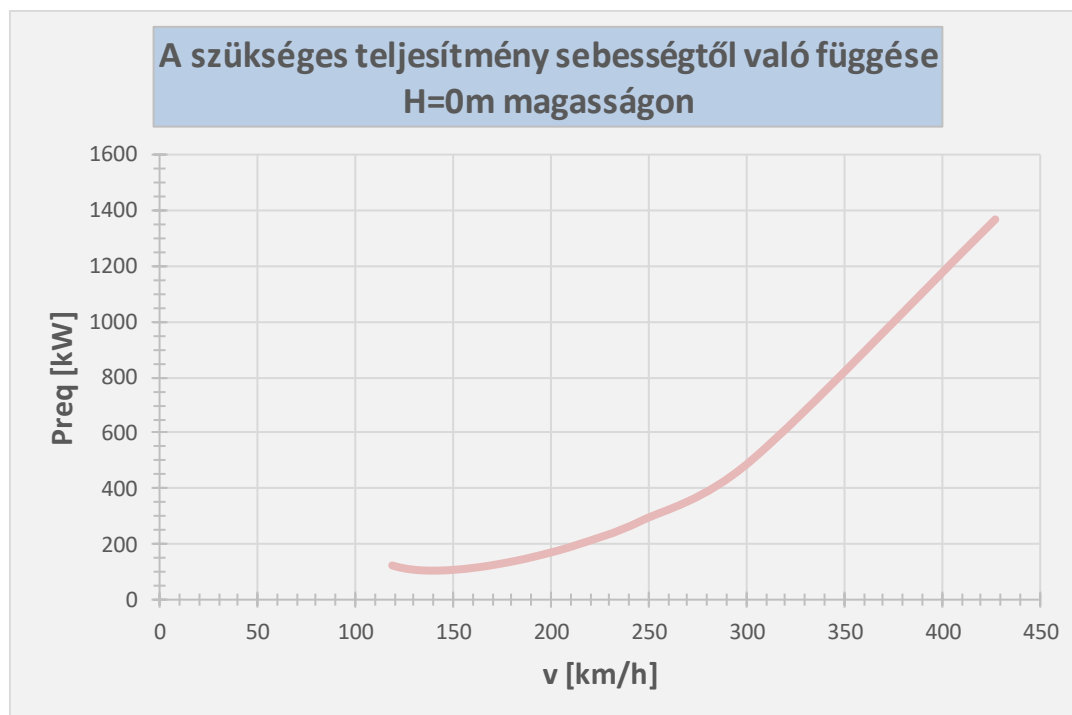
$$[N] \cdot \left[\frac{m}{s} \right] = [W]$$

A szükséges teljesítmény nagy értékei miatt célszerű az eredményeket [kW] mértékegységben feljegyezni, táblázatos formában (3. táblázat)

cl	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9	1	1.1	1.2	1.287	
cD	0.034352	0.035452	0.037308	0.039975	0.043559	0.048235	0.054261	0.061999	0.071929	0.084666	0.10098	0.12181	0.144475	
K	2.911039	5.641431	8.041171	10.00625	11.47868	12.4391	12.90061	12.90343	12.51234	11.81112	10.89325	9.851408	8.908116	
Treq	11552.58	5961.254	4182.227	3360.898	2929.778	2703.572	2606.853	2606.283	2687.747	2847.318	3087.234	3413.725	3775.209	H=0m
v	427.0407	301.9634	246.5521	213.5203	190.9784	174.3386	161.4062	150.9817	142.3469	135.0421	128.7576	123.276	119.0365	
Preq	1370.395	500.0223	286.4268	199.3389	155.4234	130.9269	116.8784	109.3058	106.2757	106.8077	110.418	116.8974	124.8299	

3. táblázat: A H=0m magasságra számolt szükséges teljesítmény értékek mintája

A kapott eredményeket célszerű diagram formájában is ábrázolni. A Penaud diagramban a vízszintes tengelyen ábrázoljuk a repülőgép valódi, vízszintes repüléshez szükséges repülési sebességét, a függőleges tengelyre, pedig az állandósult vízszintes repülés fenntartásához szükséges teljesítmény (P_{req}) értékeket.

2. ábra Penaud diagram [forrás: saját]

Más repülési magasságon történő jellemzők számításához az előbbieken részletezett számítást kell megismételni annyiszor ahány repülési magasságra meg kívánjuk határozni a teljesítmény jellemzőket.

A vizsgálatot célszerű a repülőgép elméleti csúcsmagasságáig tartó magasság tartományban több különböző, célszerűen egyenközűen elhelyezett repülési magasságokon végrehajtani. Mivel a számítás ezen szakaszában még nem tudjuk, hogy mekkora a csúcsmagasság értéke, ezért azt hasonló kategóriájú repülőgépek képességei alapján becsülhetjük. Amennyiben ez nem tűnik elegendőnek, úgy a számítást később ki kell egészíteni.

A különböző repülési magasságokra kapott repülési sebesség és szükséges teljesítmény értékpárokat javasolt táblázatos formában kezelni.

Treq	11552.58	5961.254	4182.227	3360.898	2929.778	2703.572	2606.853	2606.283	2687.747	2847.318	3087.234	3413.725	3775.209	H=0m
v	427.0407	301.9634	246.5521	213.5203	190.9784	174.3386	161.4062	150.9817	142.3469	135.0421	128.7576	123.276	119.0365	
Preq	1370.395	500.0223	286.4268	199.3389	155.4234	130.9269	116.8784	109.3058	106.2757	106.8077	110.418	116.8974	124.8299	
v	447.4095	316.3663	258.312	223.7048	200.0876	182.6542	169.1049	158.1831	149.1365	141.4833	134.899	129.156	124.7142	H=1000m
Preq	1435.759	523.8722	300.0887	208.8469	162.8368	137.1718	122.4532	114.5195	111.3448	111.9022	115.6847	122.4731	130.784	
v	471.1188	333.1313	272.0006	235.5594	210.6907	192.3334	178.0662	166.5656	157.0396	148.9808	142.0477	136.0003	131.3231	H=2000m
Preq	1511.843	551.6334	315.9911	219.9142	171.4659	144.4409	128.9423	120.5881	117.2452	117.8322	121.8151	128.9632	137.7145	
v	495.7143	350.523	286.2008	247.8572	221.6902	202.3745	187.3624	175.2615	165.2381	156.7586	149.4635	143.1004	138.179	H=3000m
Preq	1590.772	580.4323	332.488	231.3952	180.4175	151.9817	135.674	126.8836	123.3662	123.9838	128.1747	135.696	144.9041	
v	522.2384	369.2783	301.5145	261.1192	233.5521	213.203	197.3876	184.6392	174.0795	165.1463	157.4608	150.7573	145.5726	H=4000m
Preq	1675.889	611.4894	350.2783	243.7764	190.0711	160.1137	142.9335	133.6728	129.9671	130.6178	135.0329	142.9566	152.6575	

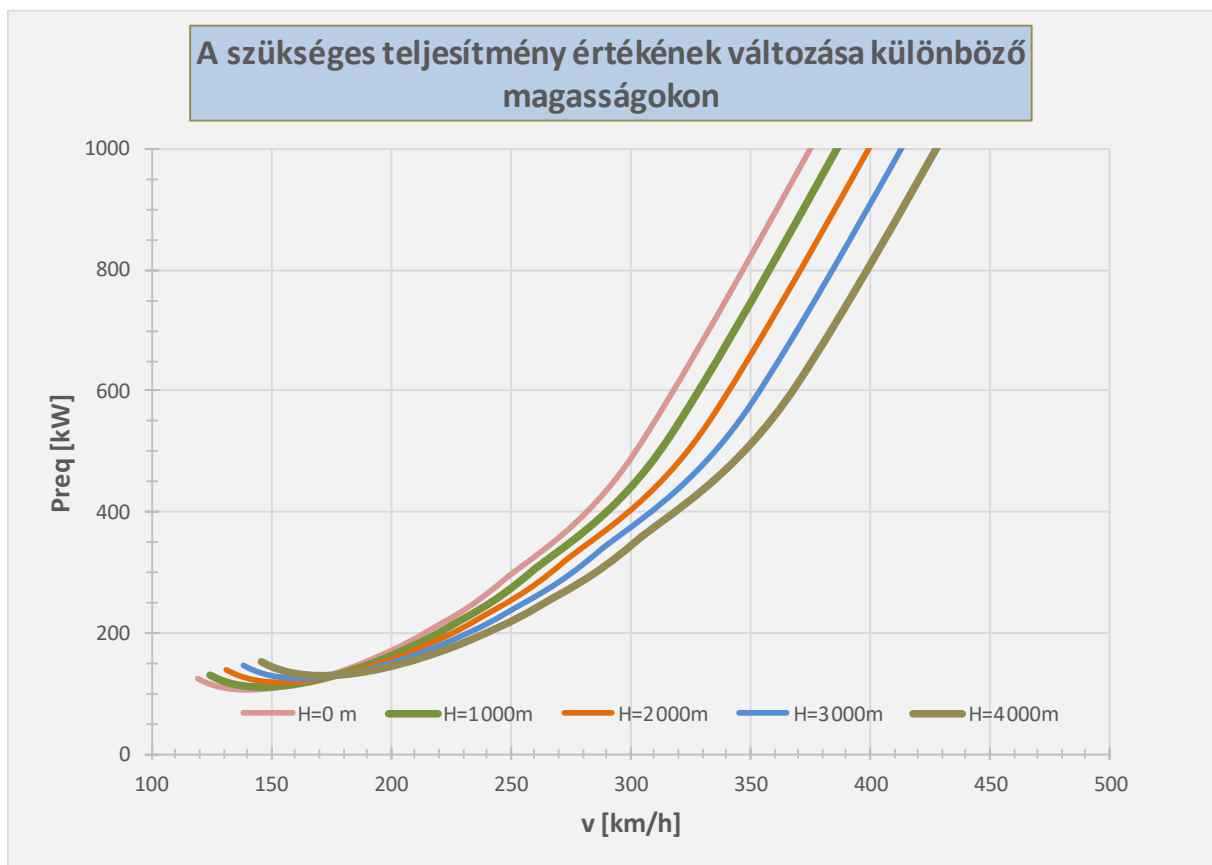
4. táblázat: minta táblázat különböző magasságokra meghatározott repülési sebességek és szükséges teljesítményekhez

Adott repülési súly mellett egy repülési magasságra a sebességet a sebességméréssel kapcsolatos fejezetben ismertetett összefüggés segítségével is meghatározhatjuk, ugyanis a 0 méteres repülési magasságra meghatározott repülési sebesség megegyezik az ekvivalens sebességgel, míg a többi repülési magasság esetén meghatározható sebesség nem más, mint a repülőgép valós légsebessége

$$v_H = v_0 \cdot \sqrt{\frac{\rho_0}{\rho_H}}$$

A szükséges teljesítmény képlete nem változik a magassággal, csak a repülési magasságnak megfelelő repülési sebesség értéket kell behelyettesíteni.

A számítást követően megrajzolható az egyes repülési magasságokra érvényes szükséges teljesítmény, sebesség diagram is.

3. ábra Szükséges teljesítmény görbék a magasság függvényében [forrás: saját]

5.1 A repülési súly hatása a szükséges teljesítmény görbékre

Korábban már láttuk és említésre került, hogy a repülési súlynak hatása van a repülőgép szükséges teljesítményére, és az adott felhajtóerő tényezőhöz szükséges vízszintes repülési sebességre is. A teljesítmény számítások során a teljes vizsgálathoz szükséges megvizsgálni azt, hogy a repülési súly milyen hatással van a szükséges teljesítményre.

Ezt a vizsgáltot, illetve annak eredményét célszerű a korábbiakhoz hasonlóan táblázatos formában kezelni.

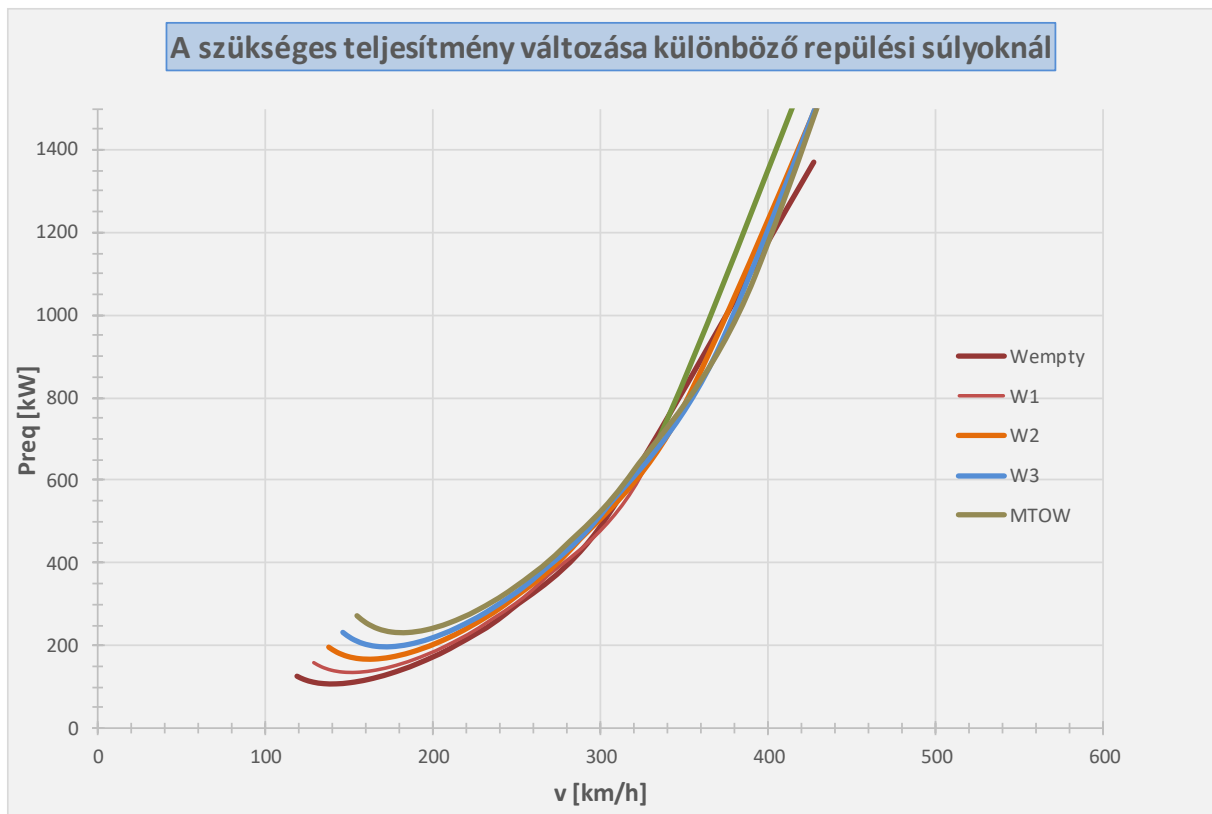
A vizsgálatot célszerű több különböző repülési súlynál elvégezni, mely tartomány alsó határa a repülőgép üres súlya (W_{empty}) felső határa a tervezett maximális felszállósúlya legyen (W_{MTOW}).

A két érték között célszerű több köztes értéken is végrehajtani a számítást.

A számítás eredményeit táblázatban és diagram formájában érdemes kezelni.

Treq	11552.58	5961.2538	4182.227	3360.898	2929.778	2703.572	2606.853	2606.283	2687.747	2847.318	3087.234	3413.725	3775.209	H0, Wempty
v	427.0407	301.963366	246.5521	213.5203	190.9784	174.3386	161.4062	150.9817	142.3469	135.0421	128.7576	123.276	119.0365	
Preq	1370.395	500.022295	286.4268	199.3389	155.4234	130.9269	116.8784	109.3058	106.2757	106.8077	110.418	116.8974	124.8299	
Treq	15515.08	6983.60085	4899.473	3937.288	3432.231	3167.231	3053.925	3053.257	3148.692	3335.629	3616.691	3999.175	4422.653	H0, W1
v	462.2109	326.83244	266.8576	231.1054	206.707	188.6968	174.6993	163.4162	154.0703	146.1639	139.3618	133.4288	128.84	
Preq	1992.011	634.018696	363.1837	252.7579	197.0739	166.0129	148.1996	138.5977	134.7555	135.4302	140.0079	148.2236	158.2819	
Treq	15515.08	8005.9479	5616.719	4513.677	3934.684	3630.89	3500.997	3500.231	3609.637	3823.94	4146.147	4584.624	5070.096	H0, W2
v	494.8879	349.938585	285.7237	247.4439	221.3206	202.0371	187.05	174.9693	164.9626	156.4973	149.2143	142.8618	137.9487	
Preq	2132.84	778.219466	445.786	310.245	241.8963	203.7707	181.906	170.1203	165.4042	166.2323	171.8512	181.9355	194.2814	
Treq	17496.33	9028.29495	6333.966	5090.067	4437.138	4094.549	3948.069	3947.205	4070.582	4312.251	4675.604	5170.073	5717.539	H0, W3
v	525.537	371.610794	303.4189	262.7685	235.0273	214.5496	198.6343	185.8054	175.179	166.1894	158.4554	151.7095	146.492	
Preq	2554.158	931.947739	533.8459	371.5304	289.6801	244.0233	217.8395	203.7256	198.0779	199.0696	205.7985	217.8747	232.6594	
Treq	19477.58	10050.642	7051.212	5666.456	4939.591	4558.208	4395.141	4394.179	4531.527	4800.562	5205.06	5755.523	6364.983	H0, WMTOW
v	554.4946	392.086919	320.1376	277.2473	247.9775	226.3715	209.5793	196.0435	184.8315	175.3466	167.1864	160.0688	154.5639	
Preq	3000.06	1094.6459	627.044	436.3916	340.2521	286.6245	255.8696	239.2917	232.6581	233.8229	241.7265	255.911	273.2768	

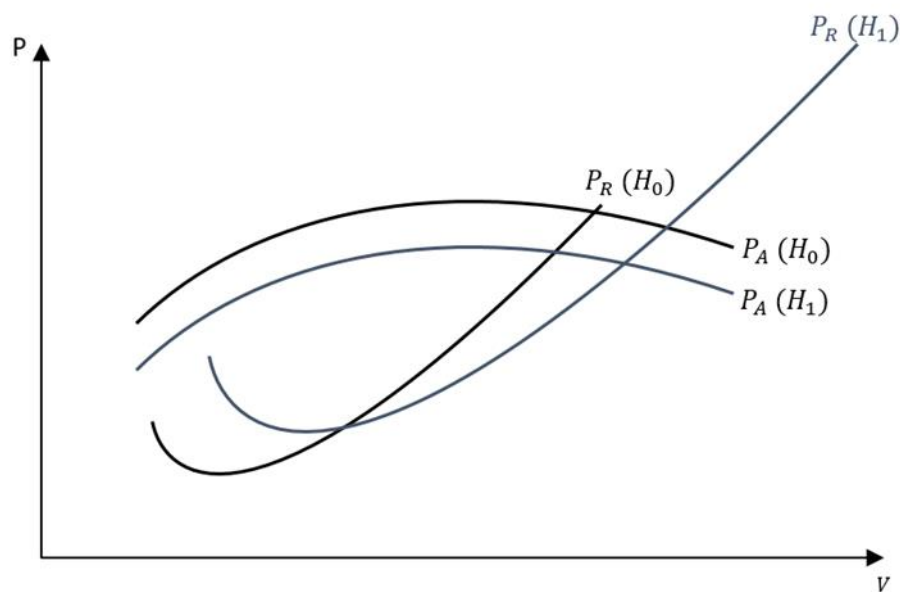
5. táblázat: A repülési súly hatásának vizsgálata

4. ábra Repülési súly hatása a szükséges teljesítményre [forrás: saját]

5.2 Rendelkezésre álló teljesítmény

A dokumentum, mint azt korábban láttuk nem foglalkozik a rendelkezésre álló teljesítmény meghatározásával, azt bemenő adatnak tekintjük. A szükséges teljesítmény görbék felrajzolása után az egyes magasságokra és repülési súlyokra meghatározott szükséges teljesítmény görbéket már kiegészíthetjük az adott repülési magasságra meghatározott rendelkezésre álló teljesítmény görbékkel, így megkapjuk a további vizsgálatok elvégzéséhez szükséges kiinduló adatainkat diagram formájában.

5. ábra Minta a rendelkezés álló és szükséges teljesítmény görbék ábrázolására [forrás: saját]

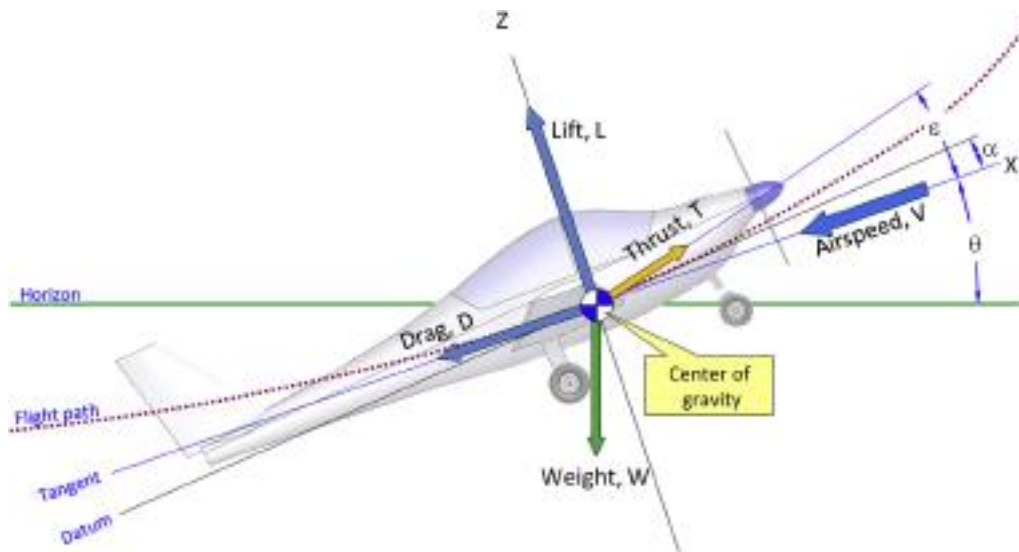
Számítógéppel végzett számítások esetén célszerű a bemenetként kapott rendelkezésre álló teljesítmény, valamint a számítás eredményeként kapott szükséges teljesítmény értékeket sebesség szerint párba rendezve táblázatba foglalni. Ennek az elvégzése gyakran kreatív megoldások alkalmazását igényli.

6. AZ EMELKEDÉS JELLEMZŐI

6.1 Pályaszög, emelkedési gradiens

Emelkedésről beszélünk, ha a repülőgép repülési magassága növekszik. Az emelkedés lehet stacionárius, tehát időben állandó, valamint instacionárius, tehát időben nem állandó. Stacionárius emelkedés során a repülőgép repülési sebessége és emelkedési pályaszöge állandónak tekinthető legalább egy rövid időintervallumban, míg instacionárius esetben ezek az értékek folyamatosan változnak. A két emelkedési mód közül a stacionárius emelkedés van közvetlen kapcsolatban a repülőgép teljesítmény jellemzőivel, így a számítást erre a repülési helyzetre végezzük el. Kisméretű és kis sebességű repülőgépek esetén a közel stacionárius emelkedés jó közelítéssel megvalósítható.

Az egyenletek könnyebb megértéséhez tekintsük meg az alábbi ábrát (2. ábra)

2. ábra: Az emelkedés közben érvényes erőviszonyok [1]

A stacionárius emelkedés erőegyenletei a következők:

$$L = W \cdot \cos(\vartheta)$$

$$D = T - W \cdot \sin(\vartheta)$$

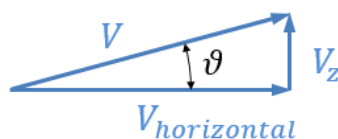
Ahol:

- ϑ - a repülőgép emelkedési pályaszöge

$$\vartheta = \arcsin \frac{T - D}{W}$$

6.2 Emelkedési sebesség, csúcsmagasság

Az emelkedési pályaszög és a repülési sebesség ismeretében meghatározható a sebesség vektor függőleges irányú komponense, ami az emelkedő sebesség.

6. ábra [forrás: saját]

akkor láthatjuk, hogy:

$$v_z = v \cdot \sin(\vartheta), \text{ azaz}$$

$$v_z = v \cdot \frac{T - D}{W}$$

Itt a T tolóerő a légcsavar-kiválasztás során megkapott érték, azonban a kiválasztás bonyolultsága miatt a pályaszöggel nem számolunk. Cserében végezzük el a beszorzás v -vel.

$$v_z = \frac{T \cdot v - D \cdot v}{W} = \frac{T \cdot v - T_{req} \cdot v}{W} = \frac{T \cdot v - P_{req}}{W} = \frac{P_{av} - P_{req}}{W}$$

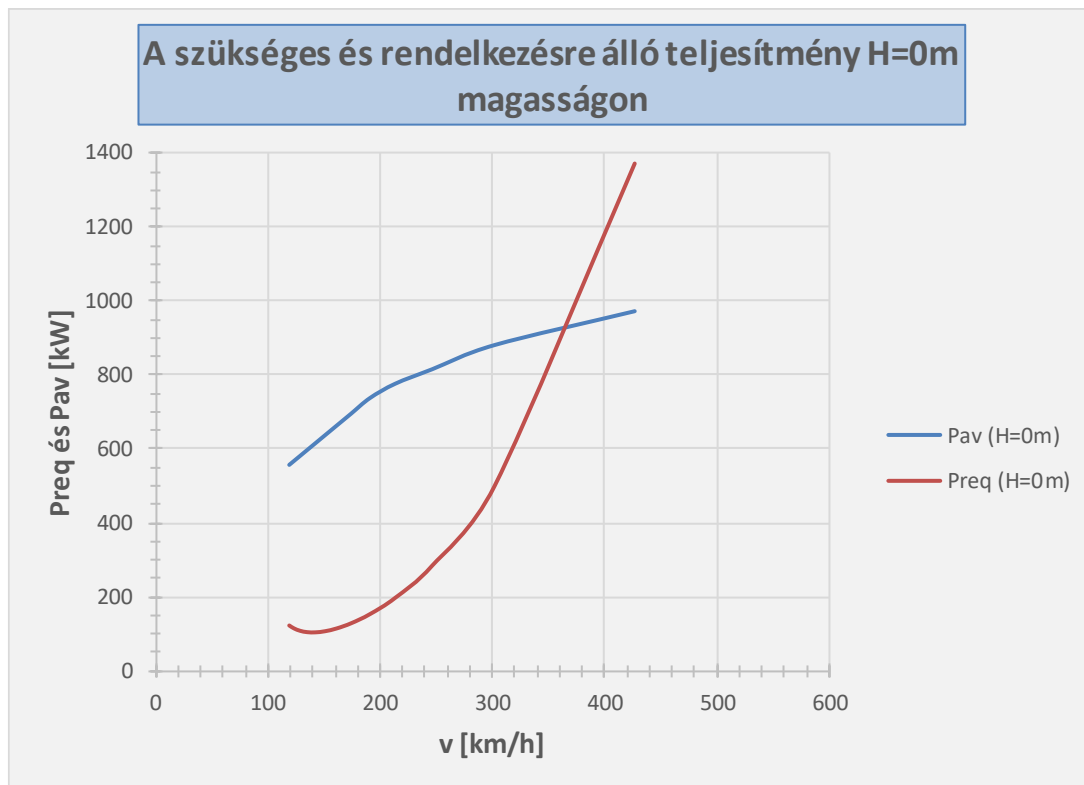
Ebben az egyenletben felhasználtuk, hogy a $D = T_{req}$, továbbá, hogy bevezettük a P_{av} , rendelkezésre álló teljesítményt, mely a légcsavar paramétereiből adott.

Ábrázoljuk a teljesítményeket a sebesség függvényében. A P_{av} és a P_{req} görbék közötti távolság megadja a teljesítménykülönbséget, ami az emelkedésre fordítható, ezt jelöljük P_{excess} -nek. Numerikusan nem számoljuk, azonban grafikonról tökéletesen leolvasható távolságméréssel.

Az ábrák készítésekor, egy már eleve meglévő P_{av} értékekre vonatkozó táblázatból, lineáris interpolációval meghatároztam a különböző v sebességértékekre vonatkozó P_{av} értékeket is, mely táblázat (7. táblázat) alább látható.

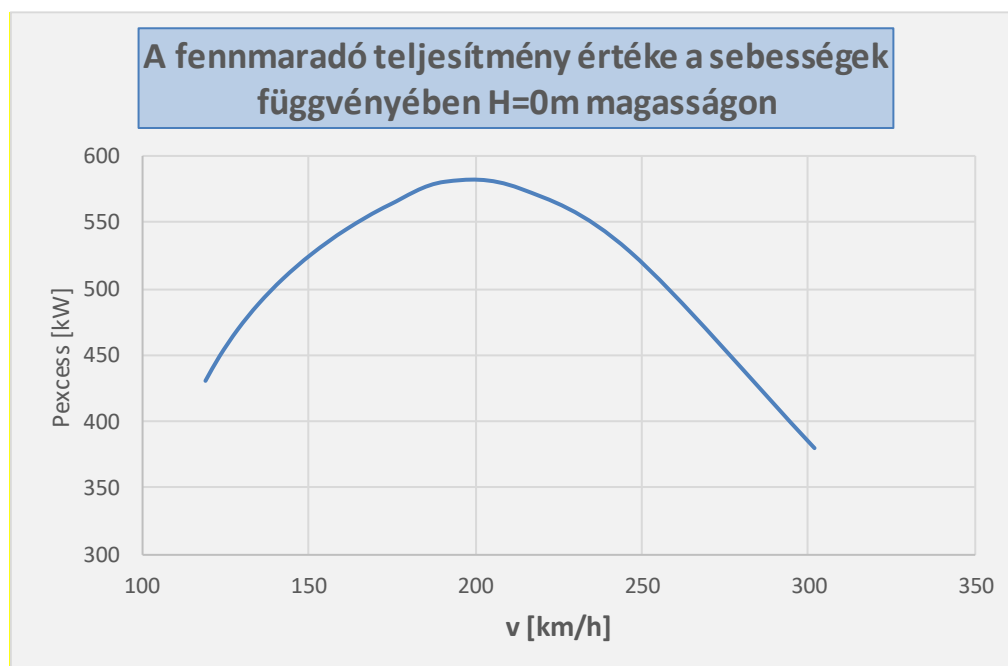
Aerodinamikai számítások táblázat														
	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9	1	1.1	1.2	1.287	
cl	0.034352	0.035452	0.037308	0.039975	0.043559	0.048235	0.054261	0.061999	0.071929	0.084666	0.10098	0.12181	0.144475	
cD	2.911039	5.641431	8.041171	10.00625	11.478684	12.4391	12.90061	12.90343	12.51234	11.81112	10.89325	9.851408	8.908116	
K														
Treq	11552.58	5961.254	4182.227	3360.898	2929.7783	2703.572	2606.853	2606.283	2687.747	2847.318	3087.234	3413.725	3775.209	H=0m
v	427.0407	301.9634	246.5521	213.5203	190.9784	174.3386	161.4062	150.9817	142.3469	135.0421	128.7576	123.276	119.0365	
Preq	1370.395	500.0223	286.4268	199.3389	155.42344	130.9269	116.8784	109.3058	106.2757	106.8077	110.418	116.8974	124.8299	
Pav	971.3194	879.4956	814.2273	774.8699	736.06873	694.2154	661.687	635.4666	613.7479	595.3744	579.5673	565.7797	555.116	
deltaP	-399.075	379.4733	527.8004	575.531	580.64529	563.2884	544.8086	526.1608	507.4722	488.5667	469.1492	448.8823	430.2862	
v	447.4095	316.3663	258.312	223.7048	200.08761	182.6542	169.1049	158.1831	149.1365	141.4833	134.899	129.156	124.7142	H=1000m
Preq	1435.759	523.8722	300.0887	208.8469	162.83676	137.1718	122.4532	114.5195	111.3448	111.9022	115.6847	122.4731	130.784	
Pav	923.4953	839.8439	782.1526	745.1411	719.8833	677.4194	644.323	617.6447	595.5467	576.8525	560.7692	546.7409	535.891	
deltaP	-512.264	315.9717	482.0639	536.2942	557.04653	540.2476	521.8697	503.1252	484.2019	464.9503	445.0845	424.2678	405.1071	
v	471.1188	333.1313	272.0006	235.5594	210.69072	192.3334	178.0662	166.5656	157.0396	148.9808	142.0477	136.0003	131.3231	H=2000m
Preq	1511.843	551.6334	315.9911	219.9142	171.46586	144.4409	128.9423	120.5881	117.2452	117.8322	121.8151	128.9632	137.7145	
Pav	853.9987	797.2068	744.6839	702.4521	673.6318	645.2807	615.5767	591.633	571.8	555.0219	540.5873	527.9968	518.2591	
deltaP	-657.845	245.5734	428.6928	482.5379	502.16593	500.8398	486.6344	471.0449	454.5548	437.1898	418.7722	399.0336	380.5446	
v	495.7143	350.523	286.2008	247.8572	221.69019	202.3745	187.3624	175.2615	165.2381	156.7586	149.4635	143.1004	138.179	H=3000m
Preq	1590.772	580.4323	332.488	231.3952	180.41753	151.9817	135.674	126.8836	123.3662	123.9838	128.1747	135.696	144.9041	
Pav	814.8128	750.3665	696.7264	656.0258	628.25044	607.7475	581.7466	559.2633	540.6401	524.8854	511.3312	499.5087	490.3649	
deltaP	-775.959	169.9341	364.2384	424.6307	447.83291	455.7658	446.0726	432.3797	417.2739	400.9016	383.1565	363.8127	345.4608	
v	522.2384	369.2783	301.5145	261.1192	233.55213	213.203	197.3876	184.6392	174.0795	165.1463	157.4608	150.7573	145.5726	H=4000m
Preq	1675.889	611.4894	350.2783	243.7764	190.0711	160.1137	142.9335	133.6728	129.9671	130.6178	135.0329	142.9566	152.6575	
Pav	759.0437	714.3127	663.9957	624.0412	596.51014	576.1876	558.0511	533.8914	513.8796	496.9502	482.3854	469.6814	459.8558	
deltaP	-916.845	102.8233	313.7173	380.2648	406.43904	416.0738	415.1176	400.2187	383.9125	366.3325	347.3525	326.7248	307.1984	

6. táblázat: A kiszámított teljesítményértékek

7. ábra [forrás: saját]

Vetítsük le ezeket a távolságokat a repülési sebesség függvényében, majd a görbe maximumához húzott vízszintes érintő megadja a $P_{excess_{max}}$ értékét, továbbá a $v_{em_{max}}$ értékét is, a megfelelő képlet alkalmazása után.

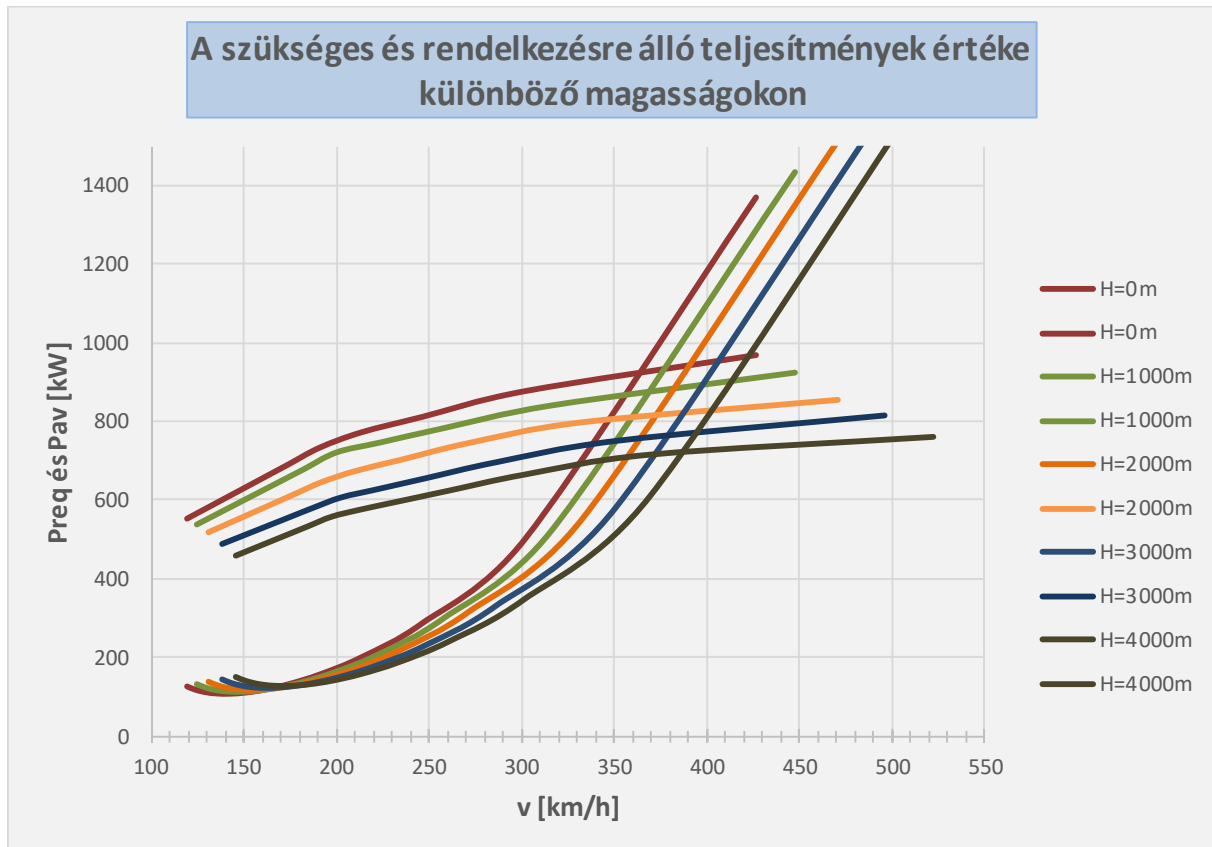

8. ábra [forrás: saját]

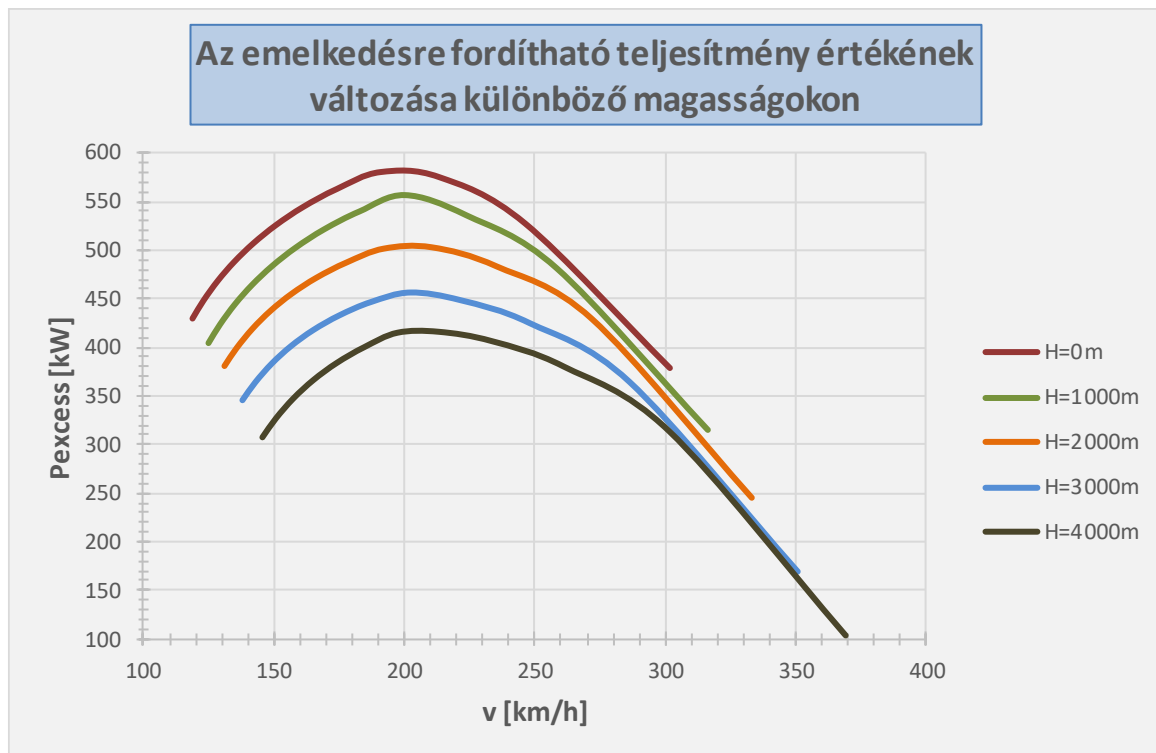
Belátható, hogy akkor lesz a legjobb emelkedés, ha a P_{excess} értéke maximális, hiszen

$$v_{z_{\max}} = \frac{P_{\text{excess}_{\max}}}{W}$$

Természetesen ezek a görbék mind $H = 0 \text{ m}$ magasságra igazak, így gondolni kell más magasságokon való számításokra és szerkesztésekre is.

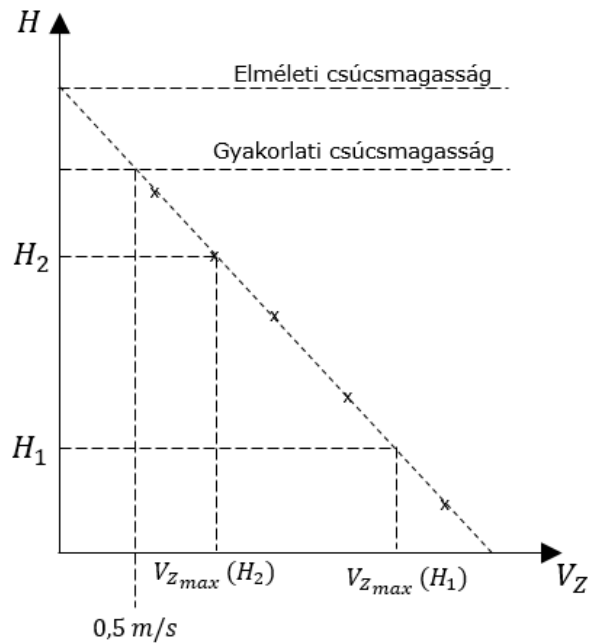
9. ábra [forrás: saját]

10. ábra [forrás: saját]

Látható, hogy ahogyan növekszik a magasság, úgy csökken a rendelkezésre álló teljesítmény többlet és ez által a repülőgép függőleges emelkedési sebessége is. Ha meghatároztuk a különböző magassághoz tartozó $v_{z_{max}}$ értékeket, grafikonon ábrázolhatjuk annak változását a repülési magassággal.

Ez utóbbit a legkönnyebben úgy tehetjük meg, ha a vízszintes tengelyre felvesszük a w_{max} értékeket, míg a függőlegesre a H értékeket. A pontokra görbeillesztéssel húzhatunk egy lineáris vagy másodfokú vagy többfokú polinom egyenletű görbét. Az illesztett görbe függőleges tengellyel alkotott metszéspontja mutatja meg azt a repülési magasságot, ahol a repülőgép már nem rendelkezik teljesítmény felesleggel, így további emelkedésre sem lesz képes. Ezt a magasságot nevezzük elméleti csúcsmagasságnak és ahogy a neve is mutatja, ez pusztán elméleti érték, azt a repülőgép önerőből sosem lesz képes elérni.

11. ábra Maximális emelkedő sebesség változása a magassággal [forrás: saját]

Az elméleti csúcsmagasság mellett megkülönböztetjük a gyakorlati csúcsmagasságot, mely EASA előírás szerint az a magasság ahol a repülőgép emelkedő képessége eléri 0,5 m/s-os, vagy 100 ft/min-es emelkedési sebességet. Ez a repülési magasság a gyakorlatban elérhető és ezen repülve a repülőgép még rendelkezik elegendő teljesítmény tartalékkal a manőverezéshez.

Többmotoros repülőgépek esetében szükséges a nem működő motorral elérhető elméleti és gyakorlati csúcsmagasság megállapítása is, melyre külön EASA előírás létezik.

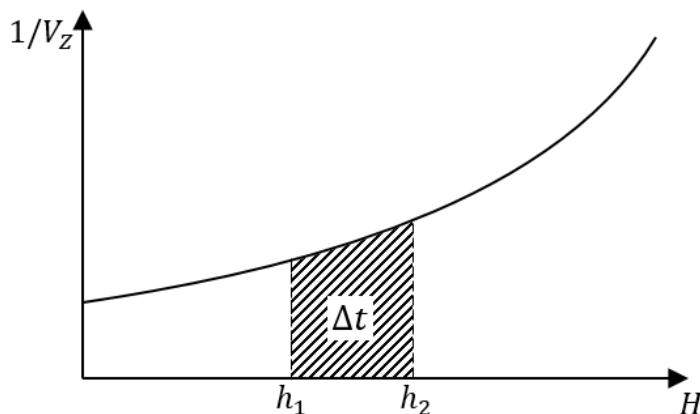
6.3 Emelkedési idő

Utolsó emelkedési paraméterként az emelkedéshez szükséges időt tekintjük át. Minimális emelkedési időről beszélünk, ha a repülőgép az emelkedés során mindig a maximális emelkedési sebességet biztosító sebességgel repül. Ebben az esetben lesz a kívánt magasság eléréséhez szükséges idő minimális. Azonban mivel a függőleges emelkedési sebesség a magassággal folyamatosan változik, ezért az elemi kicsiny magasságváltozásokhoz szükséges időt a magasság függvényében folytonosan összegezni kell.

$$t = \int_{H_2}^{H_1} \frac{dH}{v_{zmax}}$$

Az eddig részletezett számításokkal kapott eredmények az integrálást nem teszik lehetővé így azt numerikusan kell végrehajtanunk. Számítógéppel segített számtás esetén egy erre alkalmas függvénnyel, vagy kézzel végrehajtott számítással.

A számítás elvének bemutatásához ábrázoljuk a képletben látható $1/v_{z_{max}}$ értékeket a magasság függvényében (12. ábra). Az így kialakuló görbe alatti terület két tetszőlegesen választott magasság érték esetén a magasság különbség átrepüléséhez szükséges minimális emelkedési időt fogja kiadni.

12. ábra [forrás: saját]

A kézi számításhoz a vizsgált magasságtartományt bontsuk fel több szakaszra, célszerű a nagy görbülettel rendelkező szakaszokat sűrűbben, a kisebb görbülettel rendelkező szakaszokhoz ritkább felbontást választani, a szükséges számítások számának és a pontosság közötti optimum közelítéséhez. A görbe alatti területet így tetszőleges numerikus integrálási módszerrel meghatározhatjuk.

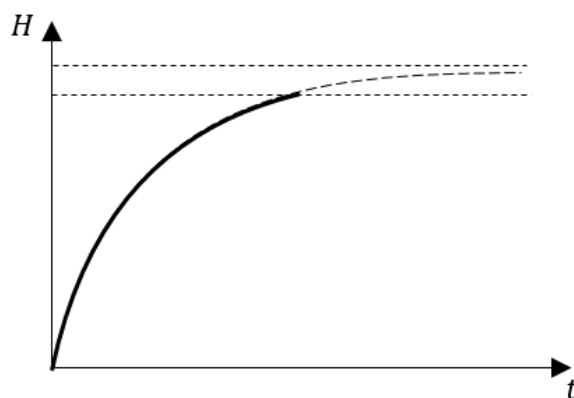
A számítást egyszerűen trapéz-formula alkalmazásával is elvégezhetjük. Ehhez a kapott szakaszokon a görbét egyenessel közelíthetjük, és a görbe alatti területeket meghatározhatjuk az alábbi összefüggéssel:

$$\Delta t_i = \frac{H_{i+1} - H_i}{120} \cdot \left[\frac{1}{w_{\max(i+1)}} + \frac{1}{w_{\max i}} \right], [perc]$$

A kapott Δt_i értékek a H_i és a H_{i+1} magasság tartományon átemelkedéshez szükséges emelkedési időt adja. A Δt_i értékeket folytonosan összegezve kapjuk meg az adott magasság eléréséhez szükséges minimális emelkedési időt.

$$t_{H_i} = \sum_0^i \Delta t_i$$

A kapott időket grafikonon is megjeleníthetjük, majd arra kézzel, vagy valamilyen matematikai módszerrel görbét illeszthetünk.

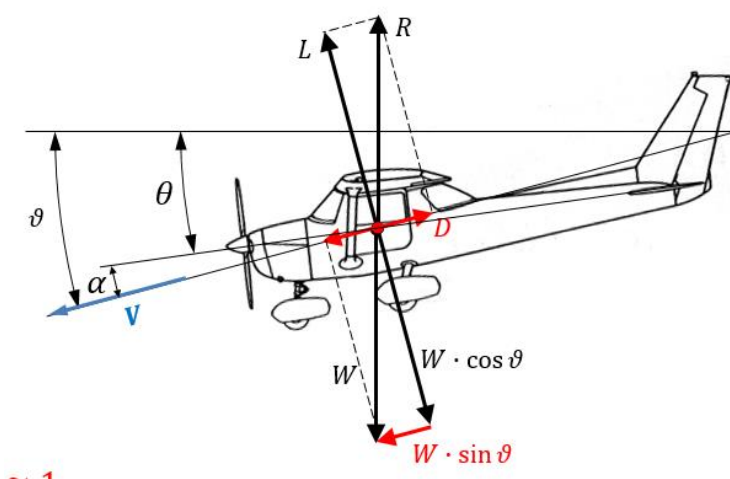

13. ábra Emelkedési idő [forrás: saját]

7. SIKLÓREPÜLÉS - SEBESSÉGI POLÁRIS

7.1 Siklás pályaszöge

A repülőgép siklóképeségének vizsgálatakor azzal a feltételezéssel élünk, hogy a repülőgépre szerelt hajtásrendszer megállt, az vonóerőt nem biztosít. A siklás vizsgálatakor, hasonlóan az emelkedéshez, megkülönböztethetünk stacionárius módon végrehajtott, azaz állandósult siklást, valamint instacioner siklást. Mivel esetünkben a stacioner repülési állapot tükrözi a repülőgép aerodinamikai tulajdonságait, így a vizsgálatot az állandósult állapotban végrehajtott siklórepülésre szűkítjük.

14. ábra Siklást végző repülőgép erőegyensúlya [forrás: saját]

A siklás egyensúlya az alábbi egyenlőség kielégítésével jön létre.

$$R = W$$

Ahol R – az eredő légerő

Az egyenletet felbonthatjuk a repülési pályával párhuzamos, valamint arra merőleges erőegyenletekre is.

$$D = W \cdot \sin \vartheta$$

$$L = W \cdot \cos \vartheta$$

Az első egyenletből felírható a siklás pályaszöge hasonlóan az emelkedési pályaszöghöz.

$$\sin \vartheta = \frac{D}{W}$$

A siklás pályaszöge a másik egyenletből is kifejezhető.

$$\cos \vartheta = \frac{L}{W}$$

A két egyenletet eloszthatjuk egymással

$$\tan \vartheta = \frac{\sin \vartheta}{\cos \vartheta} = \frac{\frac{D}{W}}{\frac{L}{W}} = \frac{D}{L} = \frac{c_D}{c_L} = \varepsilon = \tan \gamma$$

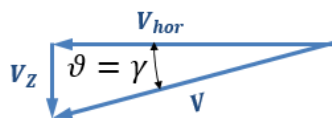
Ahol

- γ – a siklászög, mely a repülőgép polárisának valamely pontjába az origóból húzott vektor függőleges tengellyel bezárt hajlásszöge

7.2 Siklás süllyedési sebessége

A siklás szöge mellett, mely megmutatja, hogy a repülőgép ismert magasságból milyen távolságra képes siklani, fontos a süllyedés sebessége is, mert megmutatja, hogy ismert magasságból mennyi ideig tud levegőben maradni a repülőgép.

A siklás szögének és a repülőgép repülési sebességének ismeretében meghatározható a sebesség vektor függőleges irányú komponense, a függőleges sebesség, vagy süllyedési sebesség.

15. ábra Siklás sebességi háromszöge [forrás: saját]

$$v_z = v \cdot \sin \vartheta = v \cdot \frac{D}{W} = \frac{P_{req}}{W}$$

A siklás erőegyensúlyából kifejezhető a siklósebesség.

$$W = R = c_R \cdot \frac{\rho}{2} \cdot V^2 \cdot S$$

$$V = \sqrt{\frac{2 \cdot W}{c_R \cdot \rho \cdot S}}$$

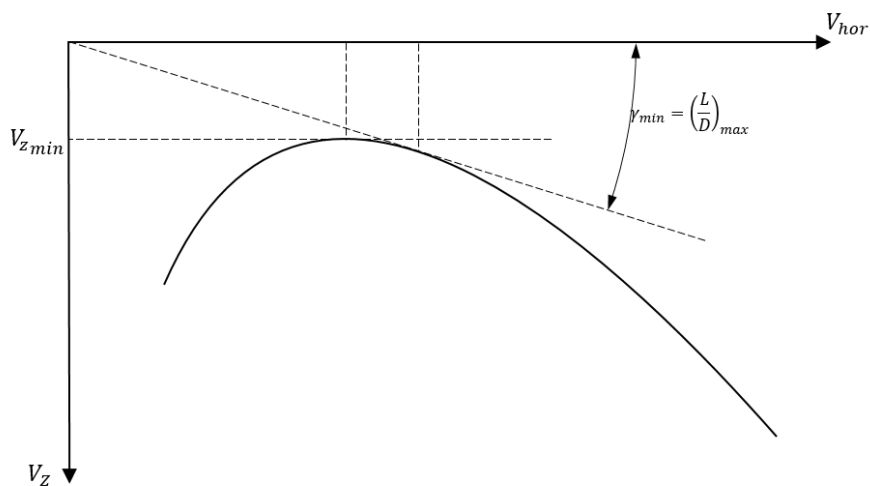
Ahol

- c_R – Az eredő légerő tényező $c_R = \sqrt{c_L^2 + c_D^2}$

A siklás szögének és a kialakuló egyensúlyi siklósebességnek ismeretében meghatározható a repülőgép függőleges és horizontális sebessége is. A számítás eredményeit célszerű táblázatos formába rendezni. Látható, hogy a sebesség függvény a repülőgép súlyának és a repülési magasságnak, ezért a számítást célszerű különböző repülési súlyokra és repülési magasságokra is elvégezni.

7.3 Siklás sebességi polárisa

A meghatározott függőleges és horizontális sebesség párosokról felrajzolható a repülőgép sebességi polárisa stacionárius siklás esetére.

16. ábra Repülőgép sebességi polárisa

A felrajzolt sebességi polárisból a görbe vízszintes tengellyel párhuzamos érintési pontjából meghatározható a repülőgép legkisebb függőleges sebessége. Az origóból az érintési pontba húzott vektor hossza pedig megadja a legkisebb merüléshez tartozó repülési sebességet (V_{gadz}).

A sebességi poláris origóból húzott érintője megadja az optimális siklási sebességet és a minimális siklászöveget. Az origóból az érintési pontba húzott vektor hossza a repülőgép optimális siklósebességét (V_{opt}) adja, mellyel a leglaposabb pályán tud siklani.

8. NEVEZETES SEBESSÉGEK

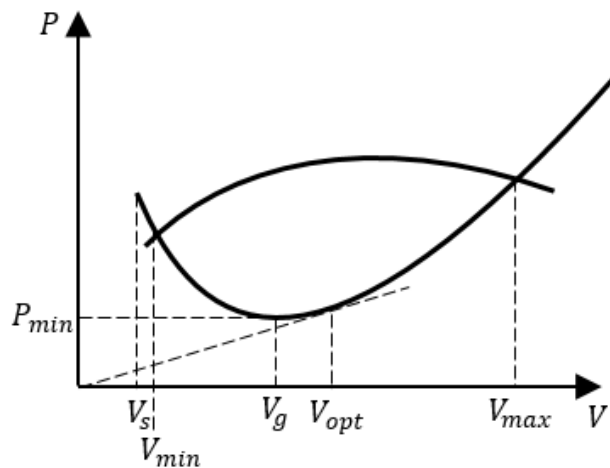
A teljesítményjellemzők meghatározását követően fontos a repülőgép üzemi korlátait, valamint optimális repülési helyzeteihez tartozó repülési sebességek összefoglalása.

8.1 Átesési és minimális repülési sebesség

E két sebesség határozza meg a repülőgéppel elérhető legkisebb repülési sebességet. Az átesési sebességet tekinthetjük aerodinamikai korlátnak, mely a repülőgép szárny kritikus állászögének elérésekor realizálható vízszintes repülési sebesség.

$$V_s = \sqrt{\frac{2 \cdot W}{c_{Lmax} \cdot \rho \cdot S}}$$

A minimális repülési sebesség az a legkisebb sebesség, amivel a repülőgép stacionárius vízszintes repülést tud végrehajtani. Ez egyben lehet aerodinamikai korlát is, mint az átesési sebesség, de lehet teljesítmény korlát is, nagy magasságú repülés esetén. Ebben az esetben a repülőgép rendelkezésre álló teljesítménye és a vízszintes repüléshez szükséges teljesítmények azonosak, tehát a két görbe metszi egymást.

17. ábra nevezetes sebességek

Azt tekintjük minimális repülési sebességnek, amelyik a két eset körül a nagyobb sebességet eredményezi.

8.2 Gazdaságos repülési sebesség

Gazdaságos repülési sebesség az a vízszintes repülési sebesség, ami a legkisebb teljesítményigénnyel valósítható meg (P_{min}). Ez a repülési sebesség a szükséges teljesítmény görbének a vízszintes tengellyel párhuzamos érintőjénél adódik.

A siklás vizsgálatánál legkisebb függőleges sebességet eredményező repülési sebesség is a repülőgép gazdaságossebessége, mert a v_z függőleges sebesség ott minimális, ahol a szükséges teljesítmény is minimális.

$$v_{z_{min}} = \frac{P_{req_{min}}}{W}$$

Ezt a sebességet tehát már meghatároztuk.

8.3 Optimális repülési sebesség

Az optimális repülési sebesség légcsaváros repülőgépek esetében a legnagyobb repülési hatótávolságot eredményező repülési sebesség. Grafikusan a szükséges teljesítmény görbe origóból húzott érintőjének érintési pontjához tartozó sebességgént határozható meg.

Az origóból húzott érintési pont az érintő vízszintes tengellyel bezárt szögének és tangensének minimumát eredményezi.

$$\tan \delta_{min} = \left(\frac{P_{req}}{V} \right)_{min} = \left(\frac{T_{req} \cdot V}{V} \right)_{min} = T_{req_{m}}$$

Ez a repülőgép vízszintes repülésének fenntartásához szükséges tolóerő minimumánál adódik.

$$T_{req_{min}} = \left(\frac{W}{K}\right)_{min} = \frac{W}{K_{max}}$$

Látható tehát, hogy az optimális sebesség annál a repülési állásszögnél realizálódik, ahol a repülőgép jósági száma maximális. Ez a legkisebb siklószöget eredményezi, mely megegyezik a sikló sebességi poláris origóból húzott érintőjéhez tartozó repülési sebességgel. Ezt a sebességet a siklás vizsgálatánál már meghatároztuk.

8.4 Maximális repülési sebesség

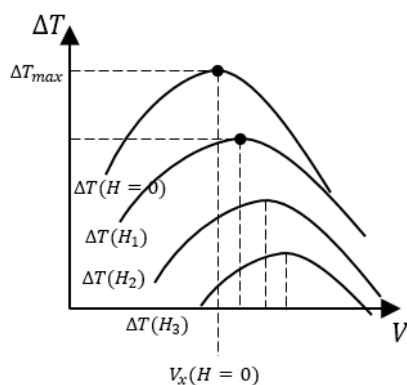
Maximális repülési sebesség az a sebesség, amire a repülőgép saját erőforrásainak felhasználásával vízszintes repülésben képes elérni. Ezt a sebességet a Penaud diagram szükséges és rendelkezésre álló teljesítmény görbéinek nagyobb sebességet adó metszéspontjában találjuk meg (17. ábra).

8.5 Maximális emelkedési pályaszög biztosító sebesség

Az emelkedés vizsgálatánál láttuk, hogy az emelkedési pályaszög a repülőgép rendelkezésre álló tolóerejének és ellenállásának függvénye.

$$\vartheta_{max} = \arcsin\left(\frac{T-D}{W}\right)_{max} = \arcsin\frac{(T-D)_{max}}{W}$$

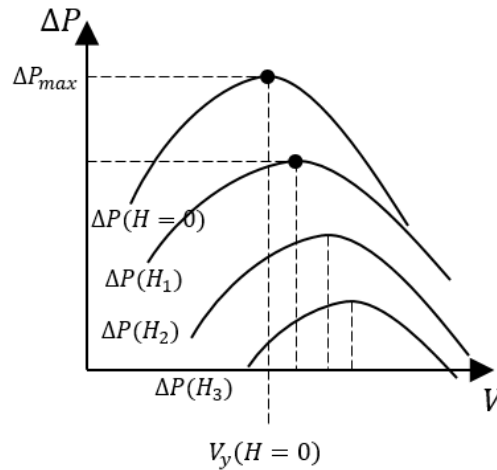
Az emelkedés pályaszöge ott a legnagyobb, ahol a tolóerő felesleg (T-D) a legnagyobb. Ennek meghatározásához a teljesítményfelesleg maximumának meghatározásához használt módszert kell alkalmaznunk, és minden repülési magasság esetén képezni kell a rendelkezésre álló és a szükséges tolóerő görbék különbségét. A kapott különbségeket diagramon ábrázolva kapjuk meg a maximális emelkedési szöghöz tartozó repülési sebességet a görbe vízszintes tengellyel párhuzamos érintési pontjában.

18. ábra maximális emelkedési pályaszöghöz tartozó repülési sebesség meghatározása

8.6 Maximális emelkedési sebességet biztosító sebesség

Az emelkedés vizsgálatánál láttuk, hogy az emelkedési pályaszög a repülőgép rendelkezésre álló és szükséges teljesítményének függvénye. A maximális emelkedési sebességet biztosító repülési sebesség a teljesítmény felesleg görbék vízszintes tengellyel alkotott metszéspontjában adódó repülési sebesség.

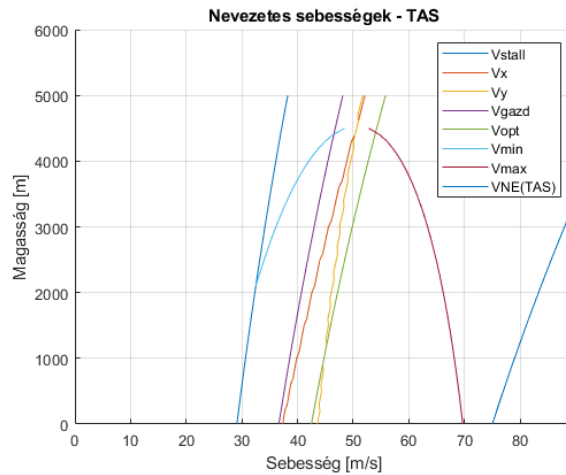

19. ábra Maximális emelkedési sebességet biztosító repülési sebesség meghatározása

8.7 Nevezetes sebességek ábrázolása

A kapott nevezetes sebességek magasság függvényében történő ábrázolásával kirajzolódnak a repülőgép aerodinamikai és teljesítmény korlátai azaz a repülőgép repülési tartománya. Segítségével a szerkezeti és a repülőgép rendszerei, valamint az előírás rendszer további korlátait figyelembe véve megkaphatók a repülőgép üzemi korlátai is.

A kapott nevezetes sebességeket magasság szerint táblázatba foglalhatjuk, és a magasság függvényében ábrázolhatjuk.

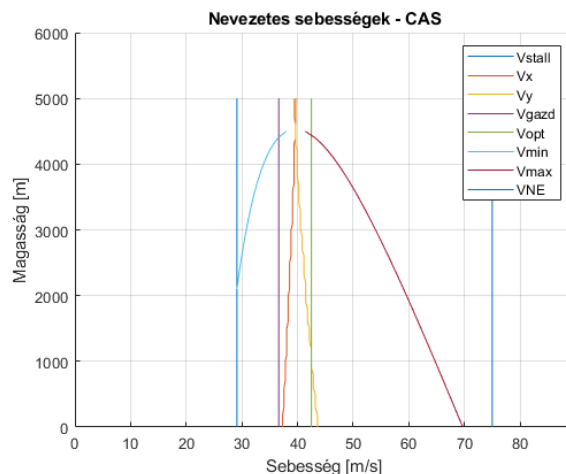

20. ábra Nevezetes repülési sebességek változása a magassággal - Valós légsebesség

Fontos megjegyezni, hogy a korábbi számításaink a repülőgép valódi levegőhöz viszonyított sebességével számoltak, ezért a meghatározott nevezetes sebességek is valós légsebességek. A repülőgép felhasználása, gyakorlati üzemeltetése szempontjából a nevezetes sebességeket célszerű a pilóta által is értelmezhető, a repülőgép műszerei által mutatott, könnyen tartható kalibrált sebességre átszámolni. Korábban láttuk a kapcsolatot a repülőgép valós és kalibrált sebessége között.

$$V_{CAS} = V_{TAS} \cdot \sqrt{\Delta_H}$$

A sebességek kalibrált sebességre történő átszámítása után az eredményeket diagram formájában ábrázolhatjuk a magasság függvényében.

21. ábra Nevezetes repülési sebességek változása a magassággal - Kalibrált légsebesség

9. FORRÁSOK

- [1.] Gudmundsson, S., *General Aviation Aircraft Design - Applied Methods and Procedures*. 2014, Butterworth-Heinemann, Elsevier: The Boulevard, Langford Lane, Kidlington, Oxford OX5 1GB, UK